હિંદી રાષ્ટ્રીય

મહાસભાનું બંધારણ

[તા. ૨૪–૨૫ એપ્રિલ, ૧૯૪૮, ને રોજ મુંબઈની
મહાસમિતિની બેઠકમાં મંજૂર થયેલું]

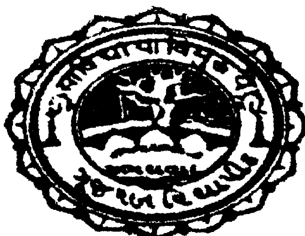
નવજીવન કાર્યાલય
અમદાવાદ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાવલી—૪૦

હિંદી રાષ્ટ્રીય

મહાસભાનું બંધારણ

[તા. ૨૪–૨૫ એપ્રિલ, ૧૯૪૮, ને રોજ મુંબઈની
મહાસમિતિની બેઠકમાં મંજૂર થયેલું]

નવજીવન કાર્યાલય
અમદાવાદ

મુદ્રક અને પ્રકાશક
જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ
નવજીવન મુદ્રણાલય, કાળુપુર, અમદાવાદ

આવૃત્તિ પહેલી, પ્રત ૨૦૦૦

ચાર આના

ઓગસ્ટ, ૧૯૪૮

હિંદી રાષ્ટ્રીય

મહાસભાનું બંધારણ

[તા. ૨૪–૨૫ એપ્રિલ, ૧૯૪૮, ને રોજ મુંબઈની
મહાસમિતિની બેઠકમાં મંજૂર થયેલું]

ધ્યેય

૧. હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાનું ધ્યેય હિંદની પ્રજાની સુખાકારી અને પ્રગતિ સાધવાનું, તથા શાંતિમય અને ન્યાયી સાધનો દ્વારા હિંદમાં સહકારના ધોરણ ઉપર સૌનું સહિયારું એવું રાજ્ય સ્થાપવાનું છે. પોતાનો વિકાસ કરવાની તક મળવા વિષે તથા રાજકીય, આર્થિક અને સામાજિક હકોને વિષે તે રાજ્યમાં સૌને સમાનતા હશે; અને તેનું લક્ષ્ય વિશ્વશાંતિ અને વિશ્વબંધુત્વ હશે.

મહાસભાનાં અંગ

૨. હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાનાં અંગ નીચે મુજબ રહેશે :

(ક) કલમ ૪ મુજબ નોંધાયેલા પ્રાથમિક સભ્યો;

(ખ) એક ગામની, ગામડાંના સમૂહની, શહેરના કોઈ વૉર્ડની અને શહેરના કોઈ વિભાગની મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયતો;

(ગ) જિલ્લા મહાસભા સમિતિઓ અને તે ઉપરાંત વચ્ચેની બીજી જે સમિતિઓ પ્રાંતિક સમિતિ નક્કી કરે તે;

(ઘ) પ્રાંતિક સમિતિઓ;

(ઙ) અખિલ હિંદ મહાસભા સમિતિ (ટૂંકમાં મહાસમિતિ);

(ચ) કારોબારી સમિતિ;

(છ) મહાસભાનું વાર્ષિક અધિવેશન;

(જ) (૧) મહાસમિતિ અગર કારોબારી સમિતિએ સંગઠિત કરેલાં, રચેલાં અગર માન્ય કરેલાં મંડળો અગર સમિતિઓ;

(૨) પ્રાંતિક સમિતિએ નિયમો ઘડીને અને તે ઉપર કારોબારી સમિતિની સંમતિ મેળવીને તે નિયમો અનુસાર સંગઠિત કરેલી કે રચેલી સમિતિઓ.

મહાસભાના પ્રાદેશિક વિભાગો

૩. (ક) મહાસભાના પ્રાંતો નીચે મુજબ રહેશે અને દરેકનું મુખ્ય મથક સામે જણાવ્યા મુજબ રહેશે :

૧. અજમેર-મેરવાડા	અજમેર	૧૦. કેરળ	કાલીકટ
૨. આંધ્ર	બેઝવાડા	૧૧. મહાકોશલ	જબલપુર
૩. આસામ	ગોહાટી	૧૨. મહારાષ્ટ્ર	પૂના
૪. બિહાર	પટણા	૧૩. નાગપુર	નાગપુર
૫. પશ્ચિમ બંગાળ	કલકત્તા	૧૪. પૂર્વ-પંજાબ	—
૬. મુંબઈ (શહેર)	મુંબઈ	૧૫. તામિલનાડ	મદ્રાસ
૭. દિલ્હી	દિલ્હી	૧૬. સંયુક્ત પ્રાંત	લખનૌ
૮. ગુજરાત	અમદાવાદ	૧૭. ઉત્કલ	કટક
૯. કર્ણાટક	હૂબળી	૧૮. વિદર્ભ (વરાડ)	અકોલા

(ખ) કારોબારી સમિતિની અગાઉથી પરવાનગી મેળવીને ગમે ત્યારે પોતાનું મુખ્ય મથક બદલવાનો પ્રાંતિક સમિતિને અધિકાર રહેશે.

(ગ) પ્રાંતિક સમિતિ અગર તે સંબંધમાં હિત ધરાવતી સમિતિઓની ઇચ્છા જાણ્યા પછી કારોબારી સમિતિ નવો પ્રાંત રચી શકશે; અગર તો બીજા પ્રાંતમાંથી કોઈ જિલ્લાને અથવા જિલ્લાના એક અથવા વધારે ભાગ લઈને નવા પ્રાંત સાથે જોડી શકશે; તેમ જ હિંદી સંઘમાં જોડાતા દેશી રાજ્યને અગર તેના કોઈ ભાગને કે ભાગોને કોઈ પ્રાંતમાં દાખલ કરી શકશે, અથવા તો જરૂર જણાશે તો તે રાજ્ય અગર રાજ્યોનો નવો પ્રાંત રચશે.

(ઘ) પ્રાંતિક સમિતિઓની હદની ઉપર દર્શાવેલી મર્યાદામાં ન આવતા હોય તેવા હિંદની અંદરના કે બહારના કોઈ ભાગને કારોબારી સમિતિ પ્રતિનિધિત્વ આપી શકશે; અથવા બાજુના પ્રાંતમાં તે પ્રદેશને દાખલ કરવા માટે ઠરાવી શકશે.

સભાસદો

૪. (ક) કલમ ૧માં જણાવેલા ઉદ્દેશમાં માનતો હોય તેવો, ૨૧ વરસ કે તેથી વધુ ઉંમરનો કોઈ પણ માણસ નમૂનાપત્રક ક મુજબ અરજી ભરી આપે એટલે महासभानो प्राथमिक सम्य ગણાશે; અને જે મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયતની હદમાં તે રહેતો હશે કે ધંધો કરતો હશે, તે પ્રાથમિક પંચાયતની ઑફિસમાં સભ્યોની યાદીમાં તેનું નામ દાખલ કરવામાં આવશે. શરત એ કે, કોઈ પણ માણસ એકીસાથે બે મતદાર-મંડળોમાં પ્રાથમિક સભ્ય થઈ શકશે નહિ.

(ખ) નમૂનાપત્રક क ભરી આપ્યેથી તેની પહોંચ તેને આપવામાં આવશે. તે પહોંચ એ મહાસભાના પ્રાથમિક સભ્ય થયાની પૂરી સાબિતી ગણાશે.

(ગ) પ્રાથમિક સભ્યમાં જો નીચે દર્શાવેલી લાયકાત હશે તો તે મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયતમાં ચૂંટાવા માટે 'लायकातवाळो' ('क्वॉलिफाइड') सभ्य ગણાશે :

તે હાથે કાંતેલા સૂતરમાંથી બનાવેલી ખાદી નિયમિત પહેરનાર હોવો જોઈએ; માદક પદાર્થોનું સેવન કરતો ન હોવો જોઈએ;

કોઈ પણ રૂપ કે પ્રકારની અસ્પૃશ્યતાનો તેણે ત્યાગ કરેલો હોવો જોઈએ;

કોમી એકતામાં માનનારો અને બીજાના ધર્મો પ્રત્યે આદરભાવ રાખનાર હોવો જોઈએ; તથા જાતિ, ધર્મ કે લિંગના ભેદભાવ વિના બધાને સરખી તક અને દરજ્જો મળે તેમાં માનતો હોવો જોઈએ.

પરંતુ, તે કોઈ કોમી રાજકીય પક્ષનો કે બીજા એવા રાજકીય પક્ષનો સભ્ય ન હોવો જોઈએ, કે જે પક્ષનું અલગ બંધારણ અને કાર્યક્રમ હોય અને જેના અલગ સભ્યો નોંધાતા હોય; તેણે રૂા. ૧ની ફી સાથે, કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી તારીખ સુધીમાં, નમૂનાપત્રક ख પ્રમાણે લેખિત અરજી કરીને, જિલ્લા સમિતિમાં પોતાનું નામ નોંધાવી દેવું જોઈએ; તથા લાગલાગટ બે વરસ સુધી તે પ્રાથમિક સભ્ય રહ્યો હોવો જોઈએ.

(ઘ) જિલ્લાસમિતિ અરજદારનું નામ 'લાયકાતવાળા' (ક્વૉલિફાઇડ) સભ્યોની યાદીમાં રીતસર દાખલ કરશે અને નમૂનાપત્રક ग પ્રમાણે અરજદારને તેનું કાર્ડ આપશે.

(ઙ) પંચાયતનો દરેક 'લાયકાતવાળો' સભ્ય પોતાના વિભાગની જિલ્લાસમિતિને દર વરસે રૂા. ૧ લવાજમ આપશે. જે ફી તેણે અરજીની સાથે આપી હશે તે તેના પહેલા વર્ષની ફી ગણાશે.

(ચ) પંચાયતનો 'લાયકાતવાળો' સભ્ય, મહાસભા વખતોવખત નક્કી કરે તે પ્રમાણેની કોઈ પણ રાષ્ટ્રીય અગર રચનાત્મક પ્રવૃત્તિમાં પોતાનો કેટલોક સમય નિયમિત રીતે આપતો હશે, અને તે બાબતની લેખિત જાહેરાત, નમૂનાપત્રક घ પ્રમાણે કરીને, પોતાના વિભાગની જિલ્લાસમિતિને, કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી તારીખ સુધીમાં, તે મોકલાવી આપશે, તો તે 'सक्रिय' ('इफेक्टिव') सभ्य ગણાશે. પરંતુ તેનું નામ 'લાયકાતવાળા' સભ્યોની યાદીમાં ઓછામાં ઓછું એક વરસ સુધી રહ્યું હોવું જોઈએ.

(છ) 'લાયકાતવાળા' સભ્યની 'સક્રિય' સભ્ય તરીકે નોંધાવાની અરજી જિલ્લા સમિતિને મળે એટલે એ સમિતિ તે અરજી પ્રાંતિક સમિતિને મોકલી આપશે. પ્રાંતિક સમિતિ અરજદારનું નામ 'સક્રિય' સભ્યોની યાદીમાં રીતસર દાખલ કરીને, નમૂનાપત્રક ‌ક પ્રમાણે, અરજદારને કાર્ડ આપશે.

(જ) બંધારણમાં દર્શાવેલાં પત્રકોના નમૂના કારોબારી સમિતિ નક્કી કરી આપશે.

સમિતિઓની મુદત

૫. મહાસભાની દરેક પ્રાથમિક પંચાયતની અને મહાસભા-સમિતિની મુદત સામાન્ય રીતે ત્રણ વરસની રહેશે.

સભ્યોની યાદી

૬. (ક) દરેક પ્રાથમિક પંચાયત તેના પ્રાથમિક સભ્યોની યાદી રાખશે.

(ખ) દરેક જિલ્લાસમિતિ 'લાયકાતવાળા' સભ્યોની અને પોતાના જિલ્લાના પંચાયતના સભ્યોની યાદી રાખશે; અને તેની પ્રમાણભૂત યાદી પ્રાંતિક સમિતિને મોકલી આપશે.

(ગ) દરેક પ્રાંતિક સમિતિ પોતાના વિભાગના 'સક્રિય' સભ્યોની યાદી રાખશે અને તેની પ્રમાણભૂત યાદી તે તે જિલ્લાને આપશે.

(ઘ) ઉપર પેટા-કલમ (ખ) અને (ગ) માં દર્શાવેલી યાદીઓમાં નીચેની વિગત રાખવામાં આવશે: પૂરું નામ, સરનામું, ઉંમર, ધંધો, રહેવાનું ઠેકાણું, નોંધાયાની તારીખ.

મતદારો અને ઉમેદવારો

૭. (ક) મતદારો

(અ) મહાસભાના જે પ્રાથમિક સભ્યે, નક્કી કરેલા સમયની અંદર, સભ્ય તરીકે પોતાનું નામ નોંધાવ્યું હશે અને જેનું નામ પ્રાથમિક સભ્યોની યાદીમાં હશે, તે પોતાના વિભાગની મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયતની ચૂંટણીમાં મત આપવાને હકદાર ગણાશે.

(આ) પંચાયતના બધા સભ્યો અને 'સક્રિય' સભ્યો પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણીમાં મત આપવાને લાયક ગણાશે. અને તે વિભાગની પ્રાંતિક સમિતિએ તે અંગે કરેલા નિયમોને અનુસરીને, પ્રાંતિક સમિતિના હાથ નીચેની બીજી બધી મહાસભાની સમિતિઓની ચૂંટણીમાં મત આપી શકશે.

(ખ) ઉમેદવારો

(અ) 'લાયકાતવાળો' સભ્ય, મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયતની ચૂંટણીમાં ઊભો રહી શકશે.

(આ) 'સક્રિય' સભ્ય મહાસભાની કોઈ પણ સમિતિની ચૂંટણીમાં ઊભો રહી શકશે.

પ્રાથમિક પંચાયત

૮. (ક) કોઈ ગામ કે ગામડાંના સમૂહના, મ્યુનિસિપલ લત્તો અગર લત્તાના વિભાગના, કોઈ શહેર અગર શહેરના વિભાગના પ્રાથમિક સભ્યોની સામાન્ય સભા પ્રાંતિક સમિતિએ મુકરર કરેલી તારીખે બોલાવીને, તેમના મતથી 'લાયકાતવાળા' સભ્યોમાંથી ચૂંટણી થશે અને તેમની મહાસભાની પ્રાથમિક પંચાયત બનશે.

(ખ) પ્રાથમિક પંચાયતનું કાર્યક્ષેત્ર સામાન્ય રીતે સરકારી મતપત્રકો મુજબના ૨૫૦૦ પુખ્ત ઉંમરના મતદારોની વસ્તીના પ્રદેશ જેટલું રહેશે.

(ગ) પ્રાથમિક પંચાયતના સભ્યોની સંખ્યા ૩થી ઓછી નહિ હોય અને ૧૦થી વધુ નહિ હોય. શરત એ કે, દરેક ૨૫૦ પુખ્ત ઉંમરનાં માણસો દીઠ ૧ કરતાં વધુ સભ્ય ન હોય.

(ઘ) કોઈ પણ વિભાગના સરકારી મતપત્રકોમાં નોંધાયેલા મતદારોમાંથી ૮ ટકા મતદારો પ્રાથમિક સભ્યો તરીકે નોંધાય નહિ ત્યાં સુધી તે વિભાગમાં પ્રાથમિક પંચાયત રચવામાં નહિ આવે.

પ્રતિનિધિઓ

૯. (ક) દરેક પ્રાંતિક સમિતિ, પોતાના વિભાગના 'સક્રિય' સભ્યો અને પંચાયતના સભ્યોની યાદી તૈયાર કરીને, કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી તારીખ સુધીમાં, મહાસમિતિને મોકલી આપશે. તે યાદીની વિગતો મહાસમિતિ નક્કી કરે તે મુજબની રહેશે.

(ખ) જો કોઈ પ્રાંતિક સમિતિ ઠરાવેલા વખતમાં ઉપરની યાદી મોકલવામાં કસૂર કરશે, તો કારોબારી સમિતિ પોતાને જરૂરી લાગે તેવાં પગલાં લઈ શકશે.

(ગ) પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી ક્યારે કરવી તેની તારીખ કારોબારી સમિતિ નક્કી કરશે.

(ઘ) પ્રાંતિક સમિતિ તે પ્રાંતના એવા પ્રાદેશિક ચૂંટણી-વિભાગો પાડશે, જેમાંથી એક જ પ્રતિનિધિ ચૂંટવાનો હોય. તે વ્યવસ્થામાં મહાસમિતિ કે કારોબારી સમિતિની રજા વગર ફેરફાર થઈ શકશે નહિ.

(ઙ) કોઈ સળંગ પ્રદેશની ૧ લાખની વસ્તી દીઠ ૧ પ્રતિનિધિ મોકલવાનો દરેક પ્રાંતનો હક ગણાશે. શરત એ કે, તે પ્રદેશમાં મહાસભાની ઓછામાં ઓછી પાંચ પ્રાથમિક પંચાયતો હોવી જોઈએ.

(ચ) પોતાના પ્રાંતમાં રહેતા હોય તથા પ્રમુખપદ માટેની પૂરી મુદ્દત સુધી કામ કર્યું હોય એવા દરેક પ્રાંતિક સમિતિના માજી પ્રમુખો, અને માન્ય સંસ્થાઓમાંથી ચૂંટાયેલા મહાસમિતિના સભ્યો, જો બીજી રીતે તેઓ બંધારણ અનુસાર લાયક હોય તો, પ્રતિનિધિઓ તરીકે ગણાશે.

(છ) મુંબઈ શહેરને વધુમાં વધુ ૪૦ પ્રતિનિધિઓ અને દિલ્હી પ્રાંતને વધુમાં વધુ ૩૦ પ્રતિનિધિઓ મોકલવાનો હક રહેશે.

(જ) દરેક પ્રતિનિધિ પોતાના પ્રાંતની સમિતિની ઑફિસે ફીના રૂ. ૧૦ ભરશે, એટલે મુકરર કર્યા પ્રમાણે તેના મંત્રીઓમાંથી એકની સહીવાળું પ્રમાણપત્ર તેને આપવામાં આવશે. જે પ્રતિનિધિએ પોતાની ફી ભરી નહિ હોય તે પ્રતિનિધિ તરીકે કંઈ કામકાજ કરવાનો હકદાર ગણાશે નહિ.

(ઝ) જે પ્રાંતે પોતાના પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી, કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી તારીખે કે તે પહેલાં પૂરી કરી નહિ હોય, તેને મહાસભાના અધિવેશનમાં, કારોબારી સમિતિ ઠરાવે તો, પોતાના પ્રતિનિધિ મોકલવાનો હક નહિ રહે.

(ઞ) કારોબારી સમિતિ ઠરાવે તે તારીખ સુધીમાં પ્રાંતના પ્રતિનિધિઓની પ્રમાણભૂત યાદી પ્રાંતિક સમિતિ મહાસમિતિને મોકલી આપશે.

મહાસમિતિની ચૂંટણી

૧૦. (ક) દરેક પ્રાંતના પ્રતિનિધિઓ ભેગા મળીને પોતાની સંખ્યાના ⅛ જેટલા સભ્યો મહાસમિતિ માટે ચૂંટી કાઢશે. તે સંખ્યા કોઈ પ્રાંત માટે પાંચ કરતાં ઓછી નહિ હોય.

(ખ) ઉપર (ક)માં જણાવેલી ચૂંટણી, મતદાર પોતાનો મત આપવા માટે એક પછી એક ક્રમવાર કોને પસંદ કરે છે તેવો ક્રમ બતાવતા મત ('સિંગલ ટ્રાન્સફરેબલ વોટ') દ્વારા, પ્રમાણ–પ્રતિનિધિત્વ (પ્રપોર્શનલ રેપ્રિઝેન્ટેશન) સાધવા માટેની મતપદ્ધતિ પ્રમાણે થવી જોઈશે.

(ગ) એ રીતે મહાસમિતિ માટે ચૂંટાયેલા સભ્યોને પ્રાંતિક સમિતિના મંત્રીઓ તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર આપશે.

પ્રાંતિક સમિતિઓ

૧૧. (ક) પ્રાંતમાંથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ તથા નીચે કલમ (ખ)માં દર્શાવેલા સભ્યોની પ્રાંતિક સમિતિ બનશે. તેમણે વાર્ષિક રૂા. ૫ પ્રાંતિક સમિતિને ભરવા પડશે.

(ખ) મહાસભાના પ્રમુખો અને માજી પ્રમુખો, તથા પ્રાંતિક સમિતિના માજી પ્રમુખો, અને તે પ્રાંતમાંથી જેમને મહાસમિતિએ કોઈ પણ કારણે પોતાના સભ્યો તરીકે ('કોઑપ્ટ' કરી) વિશેષમાં ઉમેરી લીધા હોય, તેઓ પણ પ્રાંતિક સમિતિના સભ્યો ગણાશે અને મહાસભાના પ્રતિનિધિઓ ગણાશે. શરત એ કે, તેઓ કલમ ૪ મુજબ લાયકાત ધરાવતા હોય.

(ગ) (૧) દરેક પ્રાંતિક સમિતિ સામાન્ય રીતે પોતાના પ્રદેશના વહીવટ માટે પાડેલા જિલ્લાઓ અને તાલુકા કે તહસીલની સમિતિઓ દ્વારા કામ કરશે. તે તે સમિતિઓમાં પોતપોતાના વિભાગમાંથી પ્રાંતિક સમિતિ માટે ચૂંટાયેલા સભ્યો, અધિકારની રૂએ, સભ્યો ગણાશે.

(૨) પ્રાંતિક સમિતિ, મહાસમિતિની સામાન્ય દેખરેખ અને અંકુશ હેઠળ, તે પ્રાંત પૂરતું મહાસભાનું કામકાજ સંભાળશે. અને તે હેતુસર આ બંધારણથી વિરોધી નહિ એવું પોતાનું બંધારણ રચશે. પરંતુ કારોબારી સમિતિની મંજૂરી મેળવ્યા પછી જ તે અમલમાં આવશે.

(૩) તે પ્રાંતમાં મહાસભાના પ્રાંતિક તંત્રે કરેલા કામનો વાર્ષિક હેવાલ અને તપાસેલું સરવૈયું પ્રાંતિક સમિતિ કારોબારી સમિતિ સમક્ષ રજૂ કરશે.

(૪) મહાસમિતિએ અવારનવાર નક્કી કરેલાં ફી અને લવાજમો, નવી મહાસમિતિ મળે તે પહેલાં, દરેક પ્રાંતિક સમિતિ, કારોબારી સમિતિને આપી દેશે. આમાં કસૂર થશે તો કસૂર કરનાર પ્રાંતોના મહાસમિતિના સભાસદોને તથા પ્રતિનિધિઓને મહાસભાના અથવા તેની કોઈ સમિતિના કામકાજમાં ભાગ લેવા દેવામાં આવશે નહિ.

(ઘ) (૧) કારોબારી સમિતિએ નક્કી કરેલી શરતો પૂરી ન કરી હોય તેવી કોઈ પ્રાંતિક સમિતિને કારોબારી સમિતિ માન્ય નહિ રાખે.

(૨) કોઈ પ્રાંતિક સમિતિ આ બંધારણ મુજબ કામ કરવામાં નિષ્ફળ નીવડશે તો કારોબારી સમિતિ તે પ્રાંતિક સમિતિને કામ કરતી અટકાવી શકશે અને તેને બદલે તે પ્રાંતમાં મહાસભાનું કામકાજ ચલાવવા માટે નવી પ્રાંતિક સમિતિ રચી શકશે.

મહાસમિતિ

૧૨. (ક) મહાસભાના અધિવેશનના પ્રમુખ, દસમી કલમ અનુસાર ચૂંટાયેલા મહાસમિતિના સભ્યો, કલમ ૪માં જણાવેલી લાયકાત ધરાવતા હોય તેવા મહાસભાના માજી પ્રમુખો, મહાસભાના ખજાનચી, અને કોઈ માન્ય કરેલી સંસ્થાઓ હોય તો તેમના પ્રતિનિધિઓ, આટલાની મહાસમિતિ બનશે. એવી માન્ય કરેલી સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા ચૂંટાયેલા સભ્યોની સંખ્યાના ૧/૭થી વધુ નહિ હોય.

(ખ) મહાસભાનાં અધિવેશનોમાં વખતોવખત નક્કી કરેલા કાર્યક્રમનો અમલ મહાસમિતિ કરશે અને તેની મુદત દરમિયાન જે બાબતો ઊભી થાય તેનો નિકાલ કરવાની તેને સત્તા રહેશે.

(ગ) મહાસભાને લગતી બધી બાબતોનું નિયમન કરવા સારુ, આ બંધારણને અસંગત ન હોય તેવા નિયમો કરવાની મહાસમિતિને સત્તા રહેશે અને તેની નીચેની મહાસભાની બધી સમિતિઓએ તે મુજબ વર્તવું જોઈશે.

(ઘ) મહાસભાના અધિવેશનના પ્રમુખ અથવા કલમ ૧૬ (જ) અનુસાર ચૂંટાયેલા પ્રમુખ એ મહાસમિતિના અધ્યક્ષ બનશે.

(ઙ) મહાસમિતિની બેઠક કારોબારી સમિતિને જરૂર લાગે તેટલી વખત બોલાવવામાં આવશે; અથવા તો ઓછામાં ઓછા ૪૦ સભ્યો તે માટે કારોબારી સમિતિ સમક્ષ સંયુક્ત અરજી કરે તો બોલાવવામાં આવશે. તે અરજીમાં ખાસ નિર્દેશ કરવો જોઈશે કે બેઠક શા માટે બોલાવવામાં આવે છે. આવી સભામાં બીજાં વધારાનાં કામો કરવા માટે સભ્યોને અગાઉથી યોગ્ય ખબર આપી હશે તો તે થઈ શકશે.

મહાસમિતિના સભ્યોએ, તેને માટે કરવામાં આવેલા નિયમ અનુસાર, જેની અગાઉથી ખબર આપી હોય, તેવી બાબતોની ચર્ચા માટે ઓછામાં ઓછો એક આખો દિવસ આપવામાં આવશે.

(ચ) ૬૦ સભ્યો અગર ૧/૫ સભ્યો, એમાંથી જે સંખ્યા ઓછી હોય તે, મહાસમિતિની સભા માટે ‘ કાર્યસાધક સંખ્યા ’ (કોરમ) ગણાશે.

(છ) નવી મહાસમિતિ ચૂંટાય ત્યાં સુધી અગાઉની મહાસમિતિ કામકાજ કરશે.

(જ) મહાસમિતિ પોતાને જરૂરી લાગે તેવાં મંડળોને માન્યતા આપી શકશે અને પોતાને જરૂરી લાગે તેટલું તેમને મહાસભામાં પ્રતિનિધિત્વ પણ આપી શકશે.

(ઞ) મહાસમિતિનો દરેક સભ્ય, તે તે વર્ષની મહાસમિતિની પહેલી બેઠક મળે તે પહેલાં કે તે બેઠક વખતે, વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૦ આપશે. જે સભ્યોએ લવાજમ ભર્યું નહિ હોય તેમને મહાસમિતિની કોઈ સભામાં, મસલત-સમિતિમાં અથવા મહાસભાના કોઈ અધિવેશનમાં ભાગ લેવાની પરવાનગી આપવામાં નહિ આવે.

મસલત-સમિતિ

૧૩. (ક) મહાસભાના અધિવેશનના ઓછામાં ઓછા બે દિવસ અગાઉ મહાસભાના પ્રમુખના અધ્યક્ષપણા હેઠળ મહાસમિતિની બેઠક વિષય-વિચારિણીસમિતિ કે મસલત-સમિતિ તરીકે મળશે.

નિવૃત્ત થતી કારોબારી સમિતિ મહાસભાના અધિવેશન માટેનો કાર્યક્રમ અને પ્રાંતિક સમિતિઓએ ભલામણરૂપે મોકલેલા ઠરાવો મસલત-સમિતિને સોંપશે. પરંતુ નવા પ્રમુખની ચૂંટણી થઈ હોય ત્યારે આ સભાનું અધ્યક્ષસ્થાન તે લેશે.

(ખ) મસલતસમિતિ તે કાર્યક્રમ પર ચર્ચા કરીને અધિવેશનની ખુલ્લી બેઠકમાં રજૂ કરવાના ઠરાવો ઘડશે. પ્રાંતિક સમિતિઓએ અગર મહાસમિતિના સભ્યોએ બેઠકમાં વિચારવાને માટે, તે માટેના નિયમ પ્રમાણે, જે દરખાસ્તોની અગાઉથી સૂચના આપી હશે, તેમની ચર્ચા કરવા માટે ઓછામાં ઓછો એક દિવસ મસલતસમિતિમાં આપવામાં આવશે.

અધિવેશન

૧૪. (ક) અખિલ હિંદ મહાસભા નક્કી કરે તે સમયે અને સ્થળે મહાસભાનું અધિવેશન સામાન્ય રીતે દર વરસે મળશે.

(ખ) મહાસભાના અધિવેશનમાં નીચેનાનો સમાવેશ થશે :

૧. મહાસભાના પ્રમુખ.

૨. કલમ ૪ મુજબ લાયકાત ધરાવનારા મહાસભાના માજી પ્રમુખો.

૩. કલમ ૯ મુજબ ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ અને કલમ ૧૨ (જ) મુજબના પ્રતિનિધિઓ.

(ગ) (૧) અધિવેશનમાં પહેલાં તો મસલતસમિતિએ ભલામણ કરીને મોકલેલી દરખાસ્તો પર વિચાર કરવામાં આવશે.

(૨) ત્યાર બાદ (૧) માં નહિ આવેલી કોઈ સ્વતંત્ર દરખાસ્ત, જેને રજૂ કરવા માટે તે દિવસની બેઠક અગાઉ ૪૦ પ્રતિનિધિઓએ પ્રમુખ પાસે લેખિત વિનંતી રજૂ કરી હશે તે લેવામાં આવશે. શરત એ કે, તે

દરખાસ્ત પર મસલત-સમિતિમાં ચર્ચા થયેલી હોવી જોઈશે અને તે સમિતિમાં હાજર સભ્યોમાંથી ઓછામાં ઓછા ૩ સભ્યોનો તેને ટેકો મળેલો હોવો જોઈશે.

(ઘ) જે પ્રાંતની હદમાં મહાસભાનું અધિવેશન ભરાવાનું હશે તેની પ્રાંતિક સમિતિ અધિવેશન ભરવા માટે તેને જરૂરી લાગે તેવી વ્યવસ્થા કરશે; અને તે કામ માટે એક સ્વાગત-સમિતિ રચશે. તે સમિતિ પ્રાંતિક સમિતિની સામાન્ય દેખરેખ હેઠળ કામ કરશે અને તેમાં પ્રાંતિક સમિતિના સભ્યો ન હોય તેવા માણસોને લઈ શકશે.

(ઙ) સ્વાગત-સમિતિ પોતાનામાંથી કાર્યવાહકો અને અધ્યક્ષ ચૂંટી કાઢશે.

(ચ) સ્વાગત-સમિતિ અધિવેશનના ખર્ચ માટે ફંડ ભેગું કરશે, પ્રતિનિધિઓના સ્વાગત અને સરભરા માટે જરૂરી સઘળી વ્યવસ્થા કરશે; અને પ્રેક્ષકોને માટે પણ જરૂરી વ્યવસ્થા કરી શકશે.

(છ) સ્વાગત-સમિતિના આવકખર્ચના હિસાબો તે વિભાગની પ્રાંતિક સમિતિ નીમે તે અન્વેષક કે અન્વેષકો પાસે તપાસાવવામાં આવશે; અને અધિવેશન પૂરું થયા પછી પ્રાંતિક સમિતિ, ત્રણ માસ સુધીમાં, આવક-ખર્ચનું તારણ અને તે પરનો અન્વેષકનો રિપોર્ટ કારોબારી સમક્ષ રજૂ કરશે. ખર્ચ જતાં જે રકમ બચત રહી હશે તે પ્રાંતિક સમિતિ અને મહાસમિતિ વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી લેવામાં આવશે.

ખાસ અધિવેશન

૧૫. (ક) મહાસભાનું ખાસ અધિવેશન ભરવા માટે મહાસમિતિ નક્કી કરે તો તે બોલાવવામાં આવશે. અગર તો મોટા ભાગની પ્રાંતિક સમિતિઓ તેને માટે ખાસ ઠરાવો કરીને તે બોલાવવા માટે મહાસભાના પ્રમુખશ્રીને વિનંતી કરશે તો તેમ કરવામાં આવશે.

(ખ) કારોબારી સમિતિ જે પ્રાંતને ખાસ અધિવેશન ભરવા માટે સૂચના કરે તે પ્રાંતમાં ખાસ અધિવેશન માટે સામાન્ય અધિવેશનની માફક વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

(ગ) ખાસ અધિવેશનની અગાઉ ભરાયેલા સામાન્ય અધિવેશનના પ્રમુખ અને પ્રતિનિધિઓ ખાસ અધિવેશનમાં પણ ચાલુ રહેશે.

પ્રમુખની ચૂંટણી

૧૬. (ક) કોઈ પણ દસ પ્રતિનિધિઓ ભેગા થઈને મહાસભાના નવા અધિવેશનના પ્રમુખની ચૂંટણી માટે, કલમ ૧૧ મુજબ લાયકાત

ધરાવનારા ગમે તે પ્રતિનિધિનું અગર માજી પ્રમુખનું નામ સૂચવી શકશે, અને તેને માટે કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી તારીખ સુધીમાં મહામંત્રીને એની ખબર આપશે.

(ખ) એ રીતે સૂચવાયેલાં બધાં નામો મહામંત્રી જાહેર કરશે; અને તેમાંથી જેઓ પોતાનું નામ પાછું ખેંચી લેવા માગે તેઓ, નામો જાહેર થયાની તારીખથી દસ દિવસની અંદર મહામંત્રીને તેની લેખિત ખબર આપીને તેમ કરી શકશે.

(ગ) જેમણે પોતાનાં નામો પાછાં ખેંચી લીધાં હોય તેમનાં નામો બાદ કરીને, મહામંત્રી બાકીના ઉમેદવારોનાં નામો તરત જ પ્રગટ કરશે અને તે પ્રાંતિક સમિતિઓને મોકલી આપશે. છેવટે જો એક જ ઉમેદવાર રહે તો તેને આગામી મહાસભાના પ્રમુખ તરીકે રીતસર ચૂંટાયેલો જાહેર કરવામાં આવશે.

(ઘ) ઊભા રહેલા ઉમેદવારોનાં નામ પ્રસિદ્ધ થયા પછી સામાન્ય રીતે ઓછામાં ઓછા સાત દિવસ પછીની કોઈ તારીખ, કે જે કારોબારી સમિતિ નક્કી કરશે, તે તારીખે દરેક પ્રતિનિધિ પ્રમુખની પસંદગી કરવા માટે, નીચે મુજબ પોતાનો મત આપશે:—

મતપત્રક ઉપર બધાય ઉમેદવારોનાં નામ હશે. તે ઉપર ત્રણ કે તેથી વધુ નામો હશે તો પ્રતિનિધિ પોતાની પસંદગીના ઉમેદવારના નામ સામે ૧,૨,૩ વગેરે લખીને ઓછામાં ઓછા ત્રણ ઉમેદવારો માટે પોતાની પસંદગી દર્શાવશે. પ્રતિનિધિ ઇચ્છે તો ત્રણથી વધુ નામો માટે પણ પસંદગી દર્શાવી શકશે. જે મતપત્રક ઉપર ઓછામાં ઓછી ત્રણ પસંદગી ક્રમમાં દર્શાવેલી નહિ હોય તે મતપત્રક રદ ગણાશે.

(ઙ) એ રીતે દરેક ઉમેદવાર માટે જે પસંદગીના મત પડ્યા હોય તેનાં ક્રમ અને સંખ્યાનો રિપોર્ટ પ્રાંતિક સમિતિ તરત જ મહાસમિતિને મોકલશે.

(ચ) આ રિપોર્ટ મળ્યા પછી બનતી ત્વરાએ મહામંત્રી ઓછામાં ઓછા મત મેળવનારનાં નામ કમી કરતા જવાની પદ્ધતિથી બાદ કરીને, જેને ચૂંટણીમાં પડેલા મતના ૫૦ ટકા કરતાં વધુ મત મળ્યા હશે, તેને વરાયેલા પ્રમુખ તરીકે જાહેર કરશે.

(છ) જો બે જ ઉમેદવાર હશે તો મહામંત્રી વધુ મત મેળવનારને વરાયેલા પ્રમુખ તરીકે જાહેર કરશે.

(જ) ઉપર મુજબ ચૂંટાયેલા પ્રમુખના અવસાનને કારણે, અગર રાજીનામું આપવાને લીધે કે એવા કોઈ કારણથી અસાધારણ પરિસ્થિતિ

ઊભી થાય, તો મહામંત્રી તરત જ ઉપરના ધોરણે નવી ચૂંટણી કરવા માટે તારીખ જાહેર કરશે. જો એ રીતે ચૂંટણી કરવાનું શકય ન લાગે તો મહાસમિતિ પ્રમુખની ચૂંટણી કરી લેશે.

કારોબારી સમિતિ

૧૭. (ક) કારોબારી સમિતિમાં નીચે મુજબ સભ્યો રહેશે: મહાસભાના અધિવેશનના પ્રમુખ, ખજાનચી, અને એક અગર વધુ મંત્રીઓ હોય તેમની સાથે ૧૮ સભ્યો. પ્રમુખ બધાય સભ્યોની પસંદગી સામાન્ય રીતે મહાસમિતિના સભ્યોમાંથી કરશે. સભ્ય તરીકે પસંદ કરાયેલો કોઈ પ્રતિનિધિ જો મહાસમિતિનો સભ્ય નહિ હોય તો કારોબારી સમિતિમાં નિમાયા પછી ૭ માસની અંદર તેણે મહાસમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવું જોઈશે; નહિ તો તે કારોબારીનો સભ્ય રહી શકશે નહિ. કોઈ પણ વખતે કારોબારી સમિતિના ⅓થી વધુ સભ્યો સરકારના પ્રધાન હોવા જોઈએ નહિ.

(ખ) કારોબારી સમિતિ પાસે મહાસભાના સર્વોપરી વહીવટી અધિકારો હશે અને તેને મહાસભાએ અને મહાસમિતિએ નક્કી કરેલાં નીતિ અને કાર્યક્રમનો અમલ કરવાની સત્તા રહેશે, અને તે મહાસમિતિને જવાબદાર ગણાશે.

(ગ) કારોબારી સમિતિ મહાસમિતિની દરેક બેઠક સમક્ષ, પોતાના કામકાજનો રિપોર્ટ અને બેઠક માટેનો કાર્યક્રમ રજૂ કરશે; અને નિયમ અનુસાર મહાસમિતિના સભ્યોએ પોતા તરફથી રજૂ કરેલી (નૉન-ઑફિશિયલ) દરખાસ્તો વિચારવા માટે સમયની વહેંચણી કરી આપશે.

(ઘ) મહાસભાની બધી સમિતિઓ અને સંસ્થાઓનાં પત્રકો, કાગળો અને હિસાબો તપાસવા માટે કારોબારી સમિતિ એક અગર વધુ અન્વેષકો અને નિરીક્ષકો નીમશે. મહાસભાની બધી સંસ્થાઓ તેમને ઑફિસોના બધા હિસાબો અને દફતરો જોવા આપશે અને માહિતી પૂરી પાડશે.

(ઙ) કારોબારી સમિતિને નીચેની સત્તા રહેશે:—

(૧) નિયમો ઘડવા: કે જે નિયમો મહાસમિતિની ત્યાર પછીની બેઠકમાં મંજૂર કરાવવા જોઈશે; તથા જરૂરી લાગે તેવી સૂચનાઓ કાઢવી: કે જે સૂચનાઓ બંધારણનો રીતસર અમલ કરવા માટે તેમ જ બીજી રીતે જેની જોગવાઈ ન થઈ હોય તેવી બાબતો માટે જરૂરી હોય; તે સૂચનાઓ બંધારણ તેમ જ નિયમો સાથે અસંગત ન હોવી જોઈએ.

(૨) મહાસમિતિ સિવાયની બધી મહાસભાની સમિતિઓ પર દેખરેખ અને અંકુશ રાખવાં તથા દોરવણી આપવી.

(૩) કોઈ સમિતિ કે વ્યક્તિ સામે ગેરવર્તણૂક માટે, તથા પોતાની ફરજ અદા કરવામાં જાણીબૂજીને બતાવેલી બેદરકારી અથવા કરેલી ચૂક માટે પોતાને યોગ્ય લાગે તેવાં શિસ્તનાં પગલાં લેવાં.

(ચ) કારોબારી સમિતિ, જે પ્રાંતમાં મહાસભાની બેઠક મળી હોય તેની પ્રાંતિક સમિતિને, બેઠક પૂરી થયા પછી એક પખવાડિયાની અંદર, પ્રતિનિધિઓની આવેલી ફીનો ½ ભાગ આપી દેશે.

(છ) મહાસમિતિએ દર વર્ષે નીમેલા અન્વેષક પાસે મહાસમિતિના હિસાબોની વાર્ષિક તપાસણી કરાવવા માટે કારોબારી સમિતિ પ્રબંધ કરશે.

નાણાં

૧૮. મહાસભાનાં નાણાં ખજાનચી પાસે રહેશે અને તે નાણાંનાં રોકાણ તથા લેવડદેવડનો એ રીતસર હિસાબ રાખશે.

મહામંત્રીઓ

૧૯. (ક) મહામંત્રીઓ મહાસમિતિની ઑફિસ સંભાળશે.

(ખ) મહાસભાના અધિવેશનના કામકાજનો અહેવાલ, તેના તપાસેલા હિસાબો સાથે, બેઠક પૂરી થયા પછી બને તેટલી જલદીથી પ્રસિદ્ધ કરવાની જવાબદારી મહામંત્રીઓની રહેશે.

(ગ) મહાસમિતિના અને કારોબારી સમિતિના કામકાજનો અહેવાલ મહામંત્રીઓ તૈયાર કરશે અને તેની સાથે હિસાબોનું તપાસેલું સરવૈયું જોડીને મહાસમિતિની સભા સમક્ષ રજૂ કરશે.

લાયકાત તપાસ સમિતિ

૨૦. (ક) પ્રાંતિક સમિતિની પહેલી સામાન્ય સભામાં હાજર સભ્યો-માંથી, મત આપનાર સભ્યોના ઓછામાં ઓછા ¾ મતથી, ઓછામાં ઓછા ૩ અને વધુમાં વધુ ૫ સભ્યોની એક લાયકાત તપાસ સમિતિ નીમવામાં આવશે. તેના સભ્યો, પોતાના સભ્યપદ દરમિયાન, મહાસભાની કોઈ ચૂંટણીમાં ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રહી શકશે નહિ.

(ખ) નવી પ્રાંતિક સમિતિ બીજી એવી સમિતિ નીમે ત્યાં સુધી ઉપર મુજબ નિમાયેલી સમિતિ કામ કરશે.

(ગ) કારોબારી સમિતિએ નક્કી કરેલી તારીખ સુધીમાં પ્રાંતિક સમિતિ ઉપરની સમિતિ ન નીમે, તો કારોબારી સમિતિ એવી સમિતિ નીમી દેશે.

(ધ) લાયકાત તપાસ સમિતિ પોતાની પહેલી સભામાં પ્રમુખની ચૂંટણી કરશે અને પોતાના કામકાજના સંચાલન માટે નિયમો ઘડશે. તે નિયમો બંધારણથી અને કારોબારી સમિતિએ તે માટે ઘડેલા નિયમોથી અસંગત નહિ હોવા જોઈએ. સમિતિ તે નિયમોની નકલ પ્રાંતિક સમિતિને મોકલી આપશે.

(ઙ) દરેક જિલ્લાસમિતિ પોતાની પહેલી સામાન્ય સભામાં, તેમાં હાજર રહેલા સભ્યોમાંથી મત આપનાર સભ્યોના ઓછામાં ઓછા ⅔ મતથી, ત્રણ સભ્યોનાં નામો પસંદ કરીને, પ્રાંતિક લાયકાત તપાસ સમિતિને મોકલી આપશે. તેમાંથી આ સમિતિ દરેક જિલ્લા માટે વધુમાં વધુ ત્રણ સભ્યોની જિલ્લા લાયકાત તપાસ સમિતિ નીમશે. તે સમિતિના સભ્યો, તેમના સભ્યપદ દરમિયાન, કોઈ પણ સમિતિની ચૂંટણીમાં ઉમેદવાર થઈ શકશે નહિ.

(ચ) પ્રાંતિક અને જિલ્લા લાયકાત તપાસ સમિતિઓ લાયકાતવાળા સભ્યો અને સક્રિય સભ્યો માટેની અરજીઓ તપાસી શકશે અને તે અંગે કોઈનો વાંધો હોય તો સાંભળીને તેનો નિર્ણય કરશે.

ચૂંટણી-પંચો

૨૧. (ક) પ્રાંતિક સમિતિ તેની પહેલી સામાન્ય સભામાં, તેમાં હાજર સભ્યોમાંથી મત આપનાર સભ્યોના ઓછામાં ઓછા ⅔ મતથી, ઓછામાં ઓછા ત્રણ અને વધુમાં વધુ પાંચ સભ્યોનું પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ નીમશે. તે પંચનો કોઈ સભ્ય, તેના સભ્યપદ દરમિયાન, મહાસભાની કોઈ ચૂંટણીમાં ઉમેદવારી કરી શકશે નહિ. દરેક જિલ્લાસમિતિ પોતાની પ્રથમ સામાન્ય સભામાં, તેમાં હાજર સભ્યોમાંથી મત આપનાર સભ્યોની ઓછામાં ઓછી ⅔ બહુમતીથી, ત્રણ સભાસદોનાં નામ જિલ્લાના ચૂંટણી-પંચ માટે પસંદ કરી પ્રાંતિક પંચને મોકલશે. તે નામોમાંથી પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ એક અથવા વધુ સભ્યોનું જિલ્લા ચૂંટણી-પંચ નીમશે. તે પંચ ઓધ્ધેદારોની ચૂંટણી અંગેની તથા ચૂંટણીથી રચાતી સમિતિઓના સભાસદો અંગેની ફરિયાદો સ્વીકારશે અને તે ઉપર પોતાનો નિર્ણય આપશે. તે પંચના સભ્યો, પોતાના સભ્યપદ દરમિયાન, મહાસભાની કોઈ ચૂંટણીમાં ઉમેદવારી કરી શકશે નહિ. પ્રાંતિક સમિતિએ નક્કી કરેલી મુદત દરમિયાન જિલ્લાસમિતિ ઉપર મુજબ નામો નક્કી કરવામાં કસૂર કરશે, તો પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ દરેક જિલ્લા માટે વધુમાં વધુ ત્રણ સભ્યોનું જિલ્લા ચૂંટણી-પંચ નીમશે.

(ખ) દરેક પ્રાંતિક અને જિલ્લા ચૂંટણી-પંચની મુદત સામાન્ય રીતે ત્રણ વરસની રહેશે અથવા તો નવી પ્રાંતિક સમિતિ નવું પંચ નીમે ત્યાં સુધીની રહેશે.

(ગ) કારોબારી સમિતિએ ઠરાવેલી મુદતની અંદર પ્રાંતિક સમિતિ ચૂંટણી-પંચ નહિ નીમે, તો કારોબારી સમિતિ તેની નિમણૂક કરી લેશે.

(ઘ) પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ પોતાની પહેલી સભામાં પોતાના પ્રમુખ ચૂંટશે અને પોતાની તથા જિલ્લા-પંચની કાર્યવાહી માટે નિયમો ઘડશે; અને તેની નકલ પ્રાંતિક સમિતિને મોકલશે. તે નિયમો કારોબારી સમિતિએ ઘડેલા કોઈ નિયમોથી અસંગત નહિ હોવા જોઈએ.

(ઙ) લાયકાત તપાસ સમિતિ અથવા ચૂંટણી-પંચ બંને માટે, બધા એકના એક સભાસદોને અથવા અમુકને બન્ને સમિતિઓ ઉપર નીમવાનો પ્રાંતિક સમિતિઓને અધિકાર રહેશે. તે સમિતિઓમાં ખાલી પડેલી જગ્યાઓ પ્રત્યેક સમિતિના બાકીના સભાસદો પૂરી શકશે.

વાંધાઓ

૨૨. (ક) કોઈ માણસનું નામ 'લાયકાતવાળા' સભ્યોની યાદીમાં અગર 'સક્રિય' સભ્યની યાદીમાં લખવાનું રહી ગયું હોય અગર ખોટી રીતે લખાયું હોય, અગર તો કોઈ નામ ખોટી રીતે દાખલ થયાનો કોઈનો વાંધો હોય, તો તે બાબતનાં કારણો દર્શાવીને, પ્રાંતિક સમિતિની કાર્યવાહક સમિતિએ તે માટે ઠરાવેલી તારીખ સુધીમાં, જિલ્લાની લાયકાત તપાસ સમિતિએ નીમેલા અધિકારી સમક્ષ, વાંધો લેનાર સભ્ય વાંધાઅરજી રજૂ કરે.

(ખ) અરજી કરનારને અને તે અંગે સંબંધવાળા માણસોને સાંભળ્યા પછી જિલ્લાની લાયકાત તપાસ સમિતિ ચૂંટણીપત્રકમાં નામ દાખલ કરવા, તેમાં ફેરફાર કરવા અગર નામ રદ કરવા સૂચના આપી શકશે.

(ગ) જિલ્લાની લાયકાત તપાસ સમિતિ પોતાની સમક્ષ ચાલેલા કામકાજનો ટૂંકો અહેવાલ રાખશે અને તેણે કંઈ ફેરફાર કરવાનો હુકમ કર્યો હશે તો તેની નકલ સંબંધ ધરાવતી મહાસભાની સમિતિને મોકલી આપશે, જે તે હુકમ અનુસાર જરૂરી પગલાં લેશે. જિલ્લાની લાયકાત તપાસ સમિતિના હુકમની ઉપર, હુકમ થયા તારીખથી પંદર દિવસની અંદર, પ્રાંતિક લાયકાત તપાસ સમિતિને અપીલ થઈ શકશે.

ચૂંટણીની તકરારો

૨૩. (ક) કોઈ વિભાગની ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયા પછી સાત દિવસની અંદર, તે વિભાગનો કોઈ મતદાર, ત્યાંના જિલ્લા ચૂંટણી-પંચને, તે માટે ઘડેલા નિયમો અનુસાર, પોતાના વિભાગમાં થયેલી ચૂંટણી અંગે ફરિયાદ કરે, તો તે પંચ તેનો નિર્ણય કરશે અને લાગતાવળગતા પક્ષકારોને વિના વિલંબે ખબર આપશે.

(ખ) જિલ્લાનું ચૂંટણી-પંચ ચૂંટણીને રદ ન કરે ત્યાં સુધી ચૂંટાયેલો સભ્ય યોગ્ય રીતે ચૂંટાયેલો ગણાશે.

(ગ) પક્ષકાર, જિલ્લા ચૂંટણી-પંચના હુકમ થયા તારીખથી પંદર દિવસની અંદર, પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચને અપીલ કરી શકશે. પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ જે ચુકાદો આપશે, તે છેવટનો ગણાશે.

(ઘ) ચૂંટણીના વહીવટ અંગે, અને વાંધાઓ, ફરિયાદો અને અપીલો દાખલ કરવા અને નિકાલ કરવા સંબંધમાં કારોબારી સમિતિ નિયમો ઘડી શકશે.

(ક) પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચ પોતાની મેળે ઠરાવ કરીને, અગર તો જિલ્લા ચૂંટણી-પંચના રિપોર્ટ ઉપરથી, અગર તો પ્રાંતિક સમિતિની દરખાસ્ત ઉપરથી, અથવા તો તેની સાથે સંબંધ ધરાવતા કોઈ પક્ષની દરખાસ્ત ઉપરથી, કોઈ સભ્યને ચૂંટણીમાં કરેલા ગેરવર્તણૂક માટે, યા તો સભ્યોની યાદી અને પત્રકો રાખવામાં કરેલી ગેરવર્તણૂક સારુ, યા તો જાણીબૂજીને ખોટી ફરિયાદ અગર તો વાંધો રજૂ કરવા સારુ, ચૂંટણીમાં ઊભા રહેવા માટે નાલાયક ઠરાવી શકશે. અથવા તો સમિતિને યોગ્ય અને ન્યાય્ય લાગે તેટલા સમય માટે મહાસભામાંથી તેને કાઢી મૂકી શકશે. આ કલમ અનુસાર પ્રાંતિક ચૂંટણી-પંચે કરેલા હુકમ ઉપર કારોબારી સમિતિને અપીલ થઈ શકશે.

ખાલી બેઠકો

૨૪. પ્રાંતિક સમિતિ અગર મહાસમિતિનો કોઈ સભ્ય અગર કોઈ પ્રતિનિધિ, તેના સંબંધની જે તે મહાસભા-સમિતિની પરવાનગી લીધા વગર, હિંદમાંથી લાગલાગટ છ માસ સુધી ગેરહાજર રહે, અગર તેનું અવસાન થાય, અગર પોતે મહાસભાની જે કોઈ સમિતિનો સભાસદ હોય તે સમિતિની લાગલાગટ ત્રણ સભાઓમાં ગેરહાજર રહે, તો તેની જગ્યા ખાલી પડેલી ગણાશે અને અગાઉ તેની ચૂંટણી જે રીતે થઈ હોય તે પ્રમાણે ચૂંટણી કરીને તે જગ્યા પૂરવામાં આવશે. કારોબારી સમિતિમાં જગ્યા ખાલી પડે તો તેને મહાસભાના પ્રમુખ પૂરશે.

વસ્તીની સંખ્યા

૨૫. (ક) છેલ્લી મળી શકતી વસ્તીગણતરીના લોકસંખ્યાના આંકડા અને પુખ્ત ઉંમરના મતદારોની છેવટની યાદી, એ, મહાસભાના બધા કામકાજ અંગે, આધાર તરીકે સ્વીકારવામાં આવશે.

(ખ) કોઈ ગણતરીમાં અપૂર્ણાંક સંખ્યાનો સવાલ આવે ત્યાં અડધો કે તેથી ઉપરના અપૂર્ણાંકને એક તરીકે ગણવામાં આવશે અને અડધા કરતાં ઓછી સંખ્યાને ગણવામાં આવશે નહિ.

ધ્વજ

૨૬. હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાનો ધ્વજ હાથે કાંતેલા અને હાથે વણેલા કાપડનો, મધ્યમાં ચરખાવાળો ત્રિરંગી (કેસરી, સફેદ અને લીલો) રહેશે.

પાર્લમેન્ટરી બોર્ડ

૨૭. (ક) કારોબારી સમિતિ મહાસભાના પ્રમુખ અને બીજા પાંચ સભાસદોનું એક પાર્લમેન્ટરી બોર્ડ નીમશે. મહાસભાના પ્રમુખ તેના અધ્યક્ષ ગણાશે. તે બોર્ડ ધારાસભાઓના મહાસભાપક્ષોની પ્રવૃત્તિઓનું નિયમન કરશે, તેમનો સુમેળ સાધશે અને તે અંગેના નિયમો ઘડશે.

(ખ) નીચે જણાવેલાં કામો માટે એક મધ્યસ્થ ચૂંટણીસમિતિ નીમવામાં આવશે. તેમાં પાર્લમેન્ટરી બોર્ડના સભાસદો અને મહાસમિતિએ ચૂંટેલા પાંચ સભ્યો હશે. તેણે કરવાનાં કામો:

(૧) ચૂંટણી જંગ ચલાવવા;

(૨) પ્રાંતિક અને મધ્યસ્થ ધારાસભાઓ માટે ઉમેદવારોની છેવટની પસંદગી.

(ગ) તે તે પ્રાંતની પ્રાંતિક સમિતિની સામાન્ય સભા ચૂંટણીથી પ્રાંતિક ચૂંટણીસમિતિઓ રચશે. તે સમિતિ પોતાના પ્રાંત તરફથી પ્રાંતિક તેમ જ મધ્યસ્થ ધારાસભા માટે ઉમેદવારોની ભલામણ કરશે. તેની સામે વાંધાઓ તથા અપીલો સાંભળ્યા બાદ મધ્યસ્થ ચૂંટણીસમિતિ ઉમેદવારોની છેવટની પસંદગી કરશે.

બંધારણમાં ફેરફાર

૨૮. ઉપરના બંધારણમાં સુધારોવધારો કે ફેરફાર કરવો હોય તો ફક્ત મહાસભાના અધિવેશનમાં જ થઈ શકશે; સિવાય કે તેમ કરવા માટે મહાસમિતિને સત્તા આપવામાં આવી હોય. મહાસભાએ એવી સત્તા આપી હોય તો મહાસમિતિના હાજર સભ્યોમાંથી મત આપનાર ૨/૩ સભ્યોની બહુમતીથી જ બંધારણમાં ફેરફાર થઈ શકશે; અને તેને માટે સભા મળવાની તારીખના એક માસ અગાઉ દરેક સભ્યને તેની ખબર આપેલી હોવી જોઈશે.

હિંદની અંગ્રેજ વેપારશાહી

[૧૬૦૦-૧૮૦૦]

મગનભાઈ દેસાઈ

યુરોપના ગોરા વેપારીઓ આપણા દેશમાં ૧૬મા સૈકા પછી આવતા થયા. અને તેમાંથી ધીમે ધીમે બે સૈકામાં — ઈ. સ. ૧૮૦૦ સુધીમાં — અહીં તેમણે પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. વેપારી કંપની 'કંપની સરકાર' બની ગઈ. આ કેવી રીતે ને કેમ કરતાં બની શક્યું એનો, સરળ વાર્તાપ્રવાહરૂપે અને નવી જ શૈલી ને દૃષ્ટિથી ઇતિહાસ આ પુસ્તકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. કિં. ૪-૦-૦

જાવડેકરકૃત

આધુનિક ભારત

અનુ૦ **પાંડુરંગ ગણેશ દેશપાંડે**

મધ્યયુગની રાજાશાહીમાંથી નીકળી અર્વાચીન લોકશાહીની ઢબે આપણું રાષ્ટ્ર કઈ રીતે જાગ્રત થયું, એ નવીન હિંદની ઉદયકથા અને એ ઉદયમાં ક્યાં તત્ત્વો રહેલાં છે, તેમાં કઈ વિચારસરણી વિકસતી ગઈ, તેના નેતાઓ કોણ હતા, એ બધું આનો વિષય છે. હિંદના આ કાળના ઇતિહાસ ઉપર આ ઢબનો બીજો ગ્રંથ જાણમાં નથી. એ લખવામાં શ્રી. જાવડેકરે પ્રશસ્ય ન્યાયબુદ્ધિ, નિષ્પક્ષ તુલના કરવાની સમતા અને અભ્યાસી ઊંડાણ બતાવ્યું છે. કિં. ૬-૦-૦

અર્થશાસ્ત્રની પરિભાષા

સંયોજક : **વિઠ્ઠલદાસ કોઠારી**

અર્થશાસ્ત્રનાં પુસ્તકોમાં સામાન્ય રીતે વપરાતા પાંચસો શબ્દોના ગુજરાતી પર્યાય અને સાથે તેમની દરેકની થોડી સમજૂતી આમાં આપી છે. એટલે એ વાંચવાથી વાચકને અર્થશાસ્ત્રનું થોડું જ્ઞાન આપોઆપ મળી રહેશે. હાલમાં માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપવાના સિદ્ધાંતને માન્યતા મળી છે ત્યારે ગુજરાતી દ્વારા અર્થશાસ્ત્ર શીખવવામાં આ પુસ્તક મદદરૂપ થશે.

કિં. ૦-૧૪-૦

હિંદનું પ્રજાકીય અર્થશાસ્ત્ર

વિઠ્ઠલદાસ કોઠારી

આ પુસ્તકમાં હિંદના વિવિધ આર્થિક પ્રશ્નોમાં પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો છે. મુંબઈ પ્રાંતના નાણામંત્રી શ્રી. વૈકુંઠભાઈની પ્રસ્તાવના સાથે.

કિં. ૧-૮-૦